

6. Heffernan L. The Nuclear Weapons Opinions: Reflections on the Advisory Procedure of the International Court of Justic. *Stetson Law Review*. 1998. Vol. 28. P. 133–171.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-615-7-14>

FEATURES OF MODERN INSTITUTIONS REGULATING DISCHARGES OF POLLUTANTS IN THE WATER LEGISLATIONS OF UKRAINE AND THE EU

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ ІНСТИТУТІВ РЕГУЛЮВАННЯ СКИДАННЯ ЗАБРУДНЮВАЛЬНИХ РЕЧОВИН ВОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЄС

Uberman V. I.

*Ph. D.(Eng.), Leading Scientific
Researcher, Laboratory of Problems
of Water Quality Formation
and Regulation, Research Institution
«Ukrainian Scientific and Research
Institute of Environmental Problems»,
Ministry of Environment and Natural
Resources of Ukraine
Kharkiv, Ukraine*

Уberman B. I.

*кандидат технічних наук, провідний
науковий співробітник лабораторії
проблем формування та регулювання
якості вод
Науково-дослідної
установи «Український науково-
дослідний інститут екологічних
проблем», Міндовкілля,
м. Харків, Україна*

Vaskovets L. A.

*Ph. D.(Biol.), Professor,
Professor at the Department
of Occupational
and Environmental Safety,
National Technical University «Kharkiv
Polytechnic Institute»
Kharkiv, Ukraine*

Васьковець Л. А.

*кандидат біологічних наук, професор,
професор кафедри безпеки праці
та навколишнього середовища
Національного технічного
університету «Харківський
політехнічний інститут»
м. Харків, Україна*

Регулювання скидання забруднювальних речовин (РСЗР) зі зворотною водою у водні об'єкти України залишається однією з найбільш важливих державних і суспільно потрібних функцій спеціального водокористування [1, ст. 48] навіть у період воєнних дій, кризи промислового виробництва та економічної скрути. В українських еколого-політичних прогностичних документах, наприклад [2, с. 43], стверджується, що проблема погіршення якості води набуде ще

більшого значення в умовах та внаслідок військової агресії що триває. Остання здійснює багатобічний руйнівний тиск на усю структуру водного господарства, чинить негативний вплив на найбільших водокористувачів, викликає зміни складу забруднювальних речовин (ЗР) у водних об'єктах тощо. Нові обставини вимагають створення відповідної концепції, моделі та організаційної структури управління водокористуванням, у т. ч. оновлення РСЗР, а перехід до них має відбуватися в умовах прискореного руху до євроінтеграції. Екологічне законодавство є одним із центральних напрямків наближення до *the EU acquis*. Наразі в Україні здійснюється складна **реформа екологічного законодавства, яка в частині кардинального поліпшення якості води зосереджується у трьох головних законодавчих напрямках: європейського водного менеджменту; запобігання, зменшення та контролю забруднення, що виникає в результаті провадження промислової діяльності; забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією**. Зазначені напрямки відповідно створюються: Водною Рамковою Директивою ЄС (ВРД) [3]; Законом України «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення» – українським аналогом Директиви 2010/75/ЄС про промислові викиди (інтегрований підхід до запобігання забрудненню та його контролю) [4]; Законом України «Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією» [5], який закладає законодавче підґрунтя для імплементації вимог Регламенту (ЄС) №1907/2006 Європейського Парламенту та Ради від 18 грудня 2006 року щодо реєстрації, оцінки, авторизації та обмеження хімічних речовин (REACH).

Успішний рух у зазначених напрямках може здійснюватися лише після зміни застарілої майже на 40 років еколого-правової наукової парадигми українського РСЗР, яка отримала назву «принцип емісія – іммісія» або «*emission – immission principle*» (EIP). Саме за цим принципом побудований й донині існує підінститут РСЗР водного законодавства України та інструменти механізму правового РСЗР [6]. До останніх, зокрема, належать регульовальні нормативи (*standards*) гранично допустимого викиду (категорія *emission*) речовин (ГДВР) в усі середовища або гранично допустимого скидання забруднюючих речовин (ГДСЗР) у водне середовище та цільові нормативи безпеки речовинного складу (стану) або якості води для певних видів водокористування – гранично допустимі концентрації (ГДК) (категорія *immission*). Українське РСЗР базується на використанні екологічних властивостей т. зв. «зон змішування» (ЗЗ), тобто певних ділянок водного об'єкта, безпосередньо прилеглих до джерел скиду ЗР і визначених лише контрольними пунктами (створами) на їх межах та

вимогами до видів ГДК у цих пунктах. Задля досягнення якості води на межі 33 нормативи ГДС визначаються виходячи із нормативів ГДК **розрахунковими методами**, які враховують властивості 33 або шляхом математичного моделювання процесів всередині 33. За ЕІР головний зміст РСЗР полягає у визначенні нормативів ГДС для скидання ЗР при фіксованих розмірах 33 та встановлених ГДК. Тобто **властивості 33 використовуються у господарських цілях з метою зменшення шкідливого впливу** та екологічної небезпеки ЗР лише поза межею 33, тоді як всередині 33 такий вплив і небезпека можуть зберігатися. Цю парадигму можна називати водокористувальною, що відповідає визначенням в [1, ст. 1], або розрахунковою за видом зв'язку між нормативами ГДС та ГДК.

Натомість метою сучасної європейської парадигми є «запобігання, зменшення та, наскільки це можливо, усунення забруднення, що виникає внаслідок промислової діяльності, відповідно до принципу «забруднювач платить» та принципу запобігання забрудненню» [3, преамб. (2)]. **За європейською схемою РСЗР боротьба із речовинним забрудненням здійснюється всередині джерел надходження ЗР**, а результат фіксується відповідним нормативом впливу ГДВ. Значення ГДВ мають відповідати характеристикам «найкращої доступної технології» для установки, з якої здійснюється викид, або **екологічному (а не господарському!) обмеженню вмісту ЗР у всьому водному об'єкті** (або у його масиві), тобто хімічному стану води. Відповідний норматив стану має назву екологічний норматив якості (ЕНЯ) [3, art. 2 (35)]. Окремим випадком є категорія ЗР, яка у ВРД визначається як пріоритетні (включаючи небезпечні) ЗР [3, Art. 2 (30)]. Кількість таких окремо визначених речовин (або груп речовин) є невеликою і наразі дорівнює 53-м. Правовий механізм РСЗР стосовно пріоритетних ЗР є подібним українському ЕІР, але передбачає **ретельне вивчення поширення 33, її реєстрацію та термін (строк) подальшого усунення** [7]. Тобто за відсутності у викидах пріоритетних ЗР або у випадках не перевищення їх вмістом ЕНЯ у воді головним інструментом гармонізації з водним законодавством ЄС за вимогами [4] при наявності НДТ із задовільними характеристиками є лише нормативи ГДВ («*emission*»), тоді як нормативи ЕНЯ використовуються в окремих випадках, визначених у [3, ч. 3 ст. 10] та у [5, 7]. Європейська парадигма стосовно більшості ЗР (крім пріоритетних) є **безрозрахунковою і не передбачає господарського використання екологічних властивостей 33 задля зменшення шкідливого впливу ЗР**. Наразі в українській охороні вод існують обидві парадигми РСЗР та відбувається перехід від першої до другої.

Отже, архітектоніка сучасної української системи РСЗР має три структурних складники. Найважливішим є складник, який регулює скидання ЗР «основними» промисловими водокористувачами й реалізує вимоги українського аналогу [4]. Другим складником є застаріле майже на 40 років національне регулювання скидання забруднюючих речовин «неосновними» водокористувачами, яке регламентується [1] та чинними нормативно-правовими та методичними документами. Третій складник стосується скидання лише європейської категорії пріоритетних ЗР, яка у ВКУ відсутня. Водночас паралельне існування європейського (щодо речовинного промислового забруднення) та застарілого національного законодавства (щодо решти скидів) може створити значні проблеми у правовому регулюванні спеціального водокористування. ***У воєнний період на неокупованих територіях та у повоєнний період на всій території України є більш прийнятною європейська парадигма.*** Її головною особливістю у більшості випадків є незалежність нормативів ГДВ від характеристик ЗЗ. Ці зони найбільш вразливі серед матеріальних ланок ланцюга РСЗР. Багато водних об'єктів у промислово розвинених регіонах України зазнали впливу воєнних дій і наразі мають істотно змінені масиви поверхневих вод [1, ст. 1], отже для них виникають складності з визначенням та встановленням нормативних вимог щодо стану води [3, Art. 4].

Література:

1. Водний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 19.08.2025).
2. Пріоритети забезпечення екологічної безпеки України в умовах російської воєнної агресії : аналітична доповідь / [С. Іванюта, Л. Якушенко]. Київ : НІСД, 2024. 61 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.11>.
3. Директива 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради "Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики" від 23 жовтня 2000 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962#Text (дата звернення: 19.08.2025).
4. Директива Європейського Парламенту і Ради 2010/75/ЄС від 24 листопада 2010 року про промислові викиди (інтегрований підхід до запобігання забрудненню та його контролю). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-10#Text (дата звернення: 19.08.2025).
5. Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічного продукцією : Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2804-20#Text> (дата звернення: 19.08.2025).

6. Уberman В., Васьковець Л. Європейська водоохоронна парадигма в українському правовому регулюванні скидання забруднювальних речовин у поверхневі води. *Law. State. Technology*. 2025, № 1, 15–23. DOI: <https://doi.org/10.32782/LST/2025-1-3>.

7. Directive 2008/105/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on environmental quality standards in the field of water policy. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32008L0105> (дата звернення: 19.08.2025).